

بررسی تاثیر فعاليت‌های کمیته‌های حسابرسی بر گزارشگری مالی

سیدمصطفی علوی*، محمدحسین قائمی**، جواد رضازاده***

چکیده

وقوع رسوایی‌هایی مالی متعدد در سالهای اخیر، قانون‌گزاران و نهادهای نظارتی را ترغیب به تقویت راهبري شرکتی از جمله ایجاد کمیته حسابرسی نموده است. از جمله اهداف متعددی که برای کمیته حسابرسی در نظر گرفته شده است، بهبود کیفیت گزارشگری و سلامت مالی و همچنین افزایش شفافیت و افشای اطلاعات منتشره توسط شرکت‌ها است. اینکه به چه میزان این کمیته‌ها در دستیابی به اهداف مورد نظر به ویژه بهبود کیفیت گزارشگری مالی اثربخش بوده‌اند موضوعی است که در این مقاله به آن پرداخته شده است. در این پژوهش از امتیاز افشای اطلاعات که در مقاطع سه ماهه توسط سازمان بورس و اوراق بهادار گزارش می‌شود و تعدیلات سنواتی به عنوان معیار کیفیت گزارشگری مالی استفاده شده است. با بکارگیری پیش‌آزمون و پس‌آزمون برای دو گروه آزمایش و کنترل و با استفاده از گروه‌های نابرابر تاثیر فعاليت‌های کمیته حسابرسی بر گزارشگری مالی مورد ارزیابی قرار گرفته است. داده‌های مورد استفاده مربوط به سالهای ۹۱ تا ۹۴ می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد بین میزان اختلاف امتیاز افشا و همچنین تعداد و نسبت تعدیلات سنواتی پس‌آزمون بین دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. به عبارت دیگر فعاليت‌های کمیته حسابرسی هنوز به طور موثر موجب بهبود کیفیت گزارشگری مالی در دو سال پس از استقرار این کمیته‌ها نشده است. برخلاف این یافته‌ها، نتایج آزمون‌های تکمیلی براساس روش مطالعه رویدادی نشان می‌دهد تشکیل کمیته‌های حسابرسی برای شرکت‌های آزمایش و بدون در نظر گرفتن گروه‌های کنترل، منجر به کاهش تعداد تعدیلات سنواتی و افزایش امتیاز افشای اطلاعات شرکت‌ها شده است.

واژه‌های کلیدی: کمیته حسابرسی، تعدیلات سنواتی، امتیاز افشا.

مقدمه

کمیته حسابرسی به عنوان یکی از اجزای نظام راهبری شرکتی در بهبود گزارشگری مالی تاثیر گذار می‌باشد (الشاعر و همکاران^۱، ۲۰۱۷). این عبارت به خصوص هنگامی که به دلیل کیفیت پایین افشای اطلاعات و گزارشگری مالی، سهامداران، سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی شرکت‌ها متضرر می‌شوند، بیش از پیش اهمیت خود را نشان می‌دهد. رشد شرکت‌ها و توسعه بازارهای سرمایه، به دنبال خود رویدادهایی را در پی داشته است که نیازمندی به اجرای دستورالعمل‌ها و قوانین به‌روز را نشان می‌دهد. از جمله آنها رسوایی‌های مالی و کشف اختلاس‌ها و سوء استفاده‌های مالی کلان در سالهای اخیر می‌باشد که اعتماد سرمایه‌گذاران و عموم جامعه به بازارهای مالی اعم از بازار پول و سرمایه را خدشه‌دار نموده است. وقوع این رویدادها نیاز به اجرای ساز و کارهای بهبود گزارشگری مالی و جلوگیری از تقلب^۲ را ملموس‌تر ساخته و منجر به تقاضای بیشتر برای افزایش شفافیت در اطلاع‌رسانی و گزارشگری مالی شرکت‌ها گردید. در این بین، کمیته‌های حسابرسی به عنوان یکی از ابزارهای کارآمد برای پاسخ به این تقاضا مورد توجه خاص قرار گرفته است که از جمله مهم‌ترین اجزای نظام راهبری بنگاه در بهبود سلامت مالی شناخته می‌شود. با تصویب منشور کمیته حسابرسی در سال ۱۳۹۱، شرکت‌های بورسی و فرابورس ایران ملزم به تشکیل کمیته حسابرسی شدند. کمیته حسابرسی از طریق نظارت بر روند گزارشگری مالی، شامل سیستم کنترل‌های داخلی و استفاده از اصول پذیرفته‌شده حسابداری و نیز نظارت بر عملکرد حسابرسان مستقل و حسابرسان داخلی، موجب می‌شود که اشتباه‌های عمدی و سهوی در اندازه‌گیری‌های حسابداری و افشای موارد بااهمیت مالی و نیز کلاهبرداری و اعمال غیرقانونی مدیریت کاهش یابد. انتظار می‌رود وجود کمیته حسابرسی به ایجاد ارتباط مناسب بین هیات مدیره شرکت، حسابرسان مستقل و حسابرسان داخلی کمک کند. این کمیته می‌تواند با نظارت بر مدیریت ارشد به عنوان عاملی بازدارنده در پیشگیری از عدم رعایت کنترل‌های داخلی توسط مدیریت، نقش موثری ایفا نماید. (رحیمیان و توکل‌نیا، ۱۳۹۳). وجود کمیته‌های حسابرسی به عنوان یک ابزار مهم جهت راهبری شرکت تلقی می‌شود (قوش و همکاران^۳، ۲۰۱۰). محمدپور و شهرابی (۱۳۹۳) نیز اعتقاد دارند کمیته حسابرسی وظیفه با اهمیتی جهت نظارت بر فرآیند گزارشگری مالی و حسابرسی داخلی و مستقل دارد.

وانگ و همکاران^۴ (۲۰۱۵) نیز بیان می‌دارند سهامداران و نهادهای قانون‌گذار در بازارهای مالی به طور فزاینده‌ای بر نقش کمیته حسابرسی در ایفای مسئولیت پاسخگویی نسبت به وظایف خود به خصوص از منظر نظارت بر صورت‌های مالی حسابرسی شده، تمرکز می‌کنند. بسیاری از سهامداران و سرمایه‌گذاران برای تصمیم‌های خود به گزارش‌های مالی شرکت‌ها اتکا می‌کنند. استقرار کمیته حسابرسی اثربخش می‌تواند بهبود شفافیت گزارشگری و کیفیت سود را به دنبال داشته باشد.

مطابق مشور کمیته حسابرسی مصوب سال ۱۳۹۱ سازمان بورس و اوراق بهادار، اهم مسئولیت‌های کمیته حسابرسی به این شرح است:

۱. نظارت بر موضوعات با اهمیت گزارشگری مالی، قضاوت‌ها و برآوردهای عمده، رویه‌های حسابداری عمده، نحوه افشا و انتخاب و تغییر در هر یک از آنها و افشای معاملات با اشخاص وابسته در گزارش‌های مالی شرکت.
۲. کسب اطمینان معقول نسبت به قابلیت اطمینان و به موقع بودن گزارش‌های مالی شرکت،
۳. کسب اطمینان معقول نسبت به رعایت استانداردهای حسابداری و سایر مقررات در گزارش‌های شرکت،
۴. کسب اطمینان معقول از این که همه اطلاعات لازم برای تصمیم‌گیری هیات مدیره در رابطه با گزارشگری مالی در اختیار آنان قرار گرفته است، و
۵. بررسی پیش‌نویس گزارش‌های مالی شرکت قبل از تصویب توسط هیات مدیره و همچنین پیشنهاد‌های حسابرس مستقل در خصوص اصلاحات آن.

در این میان مهم‌ترین تأثیر مستقیم کمیته حسابرسی بهبود کیفیت گزارشگری مالی و افشای اطلاعات است. کیفیت گزارشگری مالی و همچنین کیفیت افشای اطلاعات شرکت‌ها نیز بر قابلیت اتکای سهامداران و سرمایه‌گذاران می‌افزاید. با توجه به مطالبی که گفته شد می‌توان بیان داشت تشکیل کمیته حسابرسی با نظارت دقیق بر امور حسابداری شرکت در مرحله اول کیفیت گزارشگری مالی و افشای اطلاعات را بهبود می‌بخشد و تا حدودی مدیریت را از اقدامات متهورانه منع می‌کند. الشاعر و همکاران (۲۰۱۷) بیان می‌دارند یکی از اقدامات مهم پس از رسوایی انرون توسعه کمیته‌های حسابرسی است که

می‌تواند بر بهبود گزارشگری مالی موثر واقع شود. به اعتقاد آنها بهبود گزارشگری مالی از طریق تقویت اجزای راهبری، محافظه‌کاری بیشتر و کاهش مدیریت سود می‌تواند صورت بگیرد و در این بین کمیته حسابرسی نقش بسزایی دارد. علاوه بر این آنها بیان می‌دارند کمیته‌های حسابرسی با کاهش اشتباهات، رعایت قوانین و مقررات، نظارت بر مدیریت ریسک و سیستم کنترل داخلی و مهم‌تر از همه حجم افشای اطلاعات موثر است. در مجموع با توجه به مطالب فوق با تشکیل کمیته‌های حسابرسی می‌توان انتظار داشت کیفیت گزارشگری مالی بهبود یابد.

علی‌رغم اهداف نامبرده شده و کارکردهای متعددی که برای کمیته‌ها در نظر گرفته شده است، موانع و مشکلات و به عبارت دیگر آسیب‌هایی وجود دارد که کمیته‌های حسابرسی را در دستیابی به اهداف خود ناکام می‌گذارد. به عنوان نمونه یکی از شروط تعیین اعضای کمیته‌های حسابرسی استقلال اکثریت اعضای آن است لیکن به نظر می‌رسد به طور واقعی این موضوع رعایت نمی‌شود یا حداقل سازوکار کنترلی برای رعایت این شرط تاکنون اجرایی نشده است. موارد دیگری نیز وجود دارد که مانع از کارکرد اثربخش کمیته‌ها است. اگرچه ممکن است انتظار بر این باشد که وجود کمیته حسابرسی با کیفیت منجر به بهبود فرآیند گزارشگری مالی می‌شود ولی واقعیت این است که برخی پژوهش‌های تجربی وقوع آن را تایید نمی‌کند. به بیان دیگر تشکیل کمیته حسابرسی الزاما به معنای اثربخش بودن آن نیست. از طرفی برخی معقدند تشکیل کمیته‌های حسابرسی در ایران با توجه به اینکه تاکنون قانون راهبری شرکتی تصویب نشده است، اثربخشی کافی را نداشته است و فقط منجر به تحمل هزینه و بوروکراسی بیشتر برای شرکت می‌شود. در مقابل طرفداران تشکیل کمیته‌های حسابرسی و نهادهای ناظر با تشویق شرکت‌ها و الزام آنها به تشکیل کمیته‌های حسابرسی به مزایای وجود این کمیته اشاره داشته و بیان می‌دارند که این امر منجر به بهبود گزارشگری مالی و کیفیت افشای اطلاعات، کاهش ریسک اطلاعاتی و همچنین کاهش هزینه سرمایه خواهد شد.

در نهایت با توجه به موارد بالا و ذکر اینکه کمیته‌های حسابرسی هنوز در دوران استقرار و تثبیت می‌باشند، ضرورت دارد بررسی شود آیا کمیته‌های حسابرسی در محیط ایران اثربخش بوده‌اند و توانسته‌اند به اهداف خود دست پیدا کنند. این پژوهش نیز به دنبال بررسی این مطلب است آیا کمیته‌های حسابرسی تاکنون توانسته‌اند نقش اساسی خود را در

بهبود کیفیت گزارشگری مالی و افشای اطلاعات ایفا کنند.

در مقاله حاضر دو متغیر تعدیلات سنواتی و امتیاز کیفیت افشا را به ترتیب به عنوان معیارهای کیفیت گزارشگری مالی و کیفیت افشای اطلاعات در دو سال قبل و دو سال پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی برای دو گروه آزمایش و کنترل بررسی می‌شود. این دو متغیر در دو گروه مقایسه می‌شوند تا مشخص شود که آیا کمیته‌های حسابرسی توانسته‌اند با انجام وظایف خود کیفیت افشای اطلاعات و امتیاز افشای شرکت‌ها را افزایش دهد. همچنین آیا وجود کمیته‌های حسابرسی توانسته است از میزان تعدیلات سنواتی به عنوان معیار گزارشگری مالی ضعیف بکاهد. در صورتی که تفاوت معنی‌داری بین اختلاف امتیاز افشای اطلاعات و میزان تعدیلات سنواتی گروه آزمایش و کنترل پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی وجود داشته باشد، می‌توان بیان داشت استقرار کمیته‌های حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی و افشای اطلاعات موثر بوده است.

در این مقاله از روش شبه‌آزمایشی با استفاده از طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون و گروه کنترل نابرابر استفاده شده است. اختلاف امتیاز افشا و اختلاف تعداد تعدیلات سنواتی قبل و پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی برای دو گروه آزمایش و کنترل تعیین می‌شود و مقایسه صورت می‌گیرد، این امر به این دلیل که اگر صرفاً شرکت‌های دارای کمیته حسابرسی (آزمایش) مورد بررسی قرار می‌گرفت مشخص نمی‌شد که آیا تغییر در متغیرهای وابسته به دلیل تشکیل کمیته‌های حسابرسی است و یا عوامل دیگری هم در آن موثر بوده‌اند. به این ترتیب سایر عوامل کنترل می‌شوند.

پیشینه

با توجه به اینکه تشکیل کمیته‌های حسابرسی در ایران در سالهای اخیر الزام شده است، پژوهش‌های زیادی در این باره گزارش نشده است. اکثر پژوهش‌هایی که در محیط خارج از ایران صورت گرفته‌اند به دنبال بررسی رابطه و یا تاثیر برخی ویژگی‌های کمیته‌های حسابرسی مانند استقلال، اندازه، تخصص، تناوب جلسات و یا تجربه اعضای کمیته بر کیفیت گزارشگری مالی، کیفیت و مدیریت سود، محافظه‌کاری، افشای اطلاعات و یا متغیرهای دیگر مانند کیفیت حسابرسی بوده‌اند. علاوه بر این در برخی پژوهش‌ها ویژگی‌های نامبرده شده را قبل و پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی مقایسه کرده‌اند.

برای این منظور بیشتر پژوهش‌ها از مدل‌های رگرسیون استفاده کرده‌اند و معیارهایی از قبیل کیفیت اقلام تعهدی را مبنای کیفیت سود و یا کیفیت گزارشگری مالی در نظر گرفته‌اند که به برخی از آنها در ادامه اشاره می‌شود.

کوهن و همکاران^۵ (۲۰۱۳) تاثیر تجربه در صنعت اعضای کمیته حسابرسی را بر گزارشگری مالی بررسی کردند. یافته‌های آنها نشان می‌دهد اعضای کمیته حسابرسی که تجربه مالی و تجربه در آن صنعت را دارند بهتر از سایر اعضای کمیته عمل می‌کنند. علاوه بر این تجربه سرپرستی و مدیریتی در عملکرد، تاثیر بهتری دارد. هنگامی که تجربه در صنعت با تخصص مالی درهم آمیخته می‌شود اثربخشی گزارشگری مالی بهبود می‌یابد. سان و همکاران^۶ (۲۰۱۴) به بررسی رابطه استقلال اعضای کمیته حسابرسی و مدیریت سود واقعی پرداختند. نمونه آنها شرکت‌های امریکایی است که مبادرت به مدیریت سود واقعی کرده بودند. یافته‌های آنها نشان می‌دهد بین اندازه اعضای کمیته حسابرسی و مدیریت سود واقعی که به وسیله جریان‌های نقدی غیرعادی اندازه‌گیری شده است، رابطه مثبتی وجود دارد. همچنین یافته‌ها بیانگر این است که فعالیت‌های تجاری اعضای کمیته، فعالیت‌های نظارتی آنها را تحت تاثیر قرار می‌دهد. کامارودین و اسماعیل^۷ (۲۰۱۴) نشان می‌دهند بین برخی ویژگی‌های کمیته حسابرسی با کیفیت گزارشگری مالی رابطه معنی‌داری وجود دارد به عنوان مثال تجربه اعضای کمیته حسابرسی با گزارشگری مالی متقلبانه رابطه منفی دارد. حبیبی^۸ (۲۰۱۴) رابطه بین کمیته حسابرسی، افشا و شهرت شرکت را بررسی کرد. یافته‌های او با استفاده از اطلاعات ۳۵۰ شرکت طی سالهای ۲۰۱۱ تا ۲۰۰۷ نشان می‌دهد شرکت‌هایی که کمیته حسابرسی با کیفیتی دارند، افشای اطلاعات آنها با کیفیت است. علاوه بر این نتایج او بیان‌کننده این مطلب بود که شرکت‌ها با بهبود ساختار کمیته حسابرسی خود و افشای بهتر، شهرت خود را نیز بهبود می‌بخشند.

مایکو و کاماردین^۹ (۲۰۱۵) به بررسی تاثیر کمیته‌های حسابرسی و کیفیت حسابرسی بر پیشگیری از مدیریت سود قبل و پس از اجرای قوانین راهبری شرکتی پرداختند یافته‌های آنها در نیجریه نشان می‌دهد تشکیل کمیته‌های حسابرسی به عنوان یکی از ارکان راهبری بنگاه و همچنین کیفیت حسابرسی منجر به کاهش مدیریت سود می‌شود. وانگ و همکاران (۲۰۱۵) به بررسی رابطه بین استقرار کمیته حسابرسی و شفافیت اطلاعات و کیفیت سود پرداختند. آنها با استفاده از اطلاعات ۳۱۳ شرکت پذیرفته شده در بورس

تایوان در سال ۲۰۱۱ نشان دادند استقرار کمیته حسابرسی همبستگی مثبت با شفافیت اطلاعات و کیفیت سود داشته است. به عبارت دیگر تشکیل کمیته حسابرسی منجر به بهبود افشای شفاف اطلاعات و کیفیت سود شده است.

لئونگ و همکاران^{۱۰} (۲۰۱۵) رابطه کمیته‌های حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی را در سنگاپور بررسی کردند. آنها برخی ویژگی‌های کمیته مانند استقلال و یا تخصص را مد نظر قرار داده و اثر آنها را بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس سنگاپور بررسی کردند. یافته‌های اصلی آنها نشان دهنده این است که اگر در ترکیب اعضای کمیته تخصص حسابداری، مدیریت مالی و یا نظارتی وجود داشته باشد کیفیت گزارشگری مالی بهبود خواهد یافت. نکته دیگر در خصوص متغیر استقلال است و اینکه این عامل بر بهبود کیفیت گزارشگری مالی تأثیر قابل توجهی نداشته است چرا که اکثر افراد کمیته‌های حسابرسی از اعضای مستقل تشکیل شده‌اند. سالتانا^{۱۱} (۲۰۱۵) به بررسی رابطه بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی و محافظه‌کاری حسابداری پرداخت. او با استفاده از اطلاعات شرکت‌های استرالیایی طی سالهای ۲۰۱۲-۲۰۰۴ نشان داد بین محافظه‌کاری با متغیرهای تخصص مالی اعضای کمیته، تناوب جلسه‌های اعضا و تجربه اعضای کمیته رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. یافته‌های آنها پیشنهاد می‌کند که در شرکت‌ها باید موقع تصمیم‌گیری این سه متغیر را مد نظر داشته باشند.

موزس^{۱۲} (۲۰۱۶) تأثیر اندازه کمیته‌های حسابرسی را بر کیفیت گزارشگری مالی در بانک‌های نیجریه بررسی کرد. او با بکارگیری اطلاعات بانک‌های ثبت شده در بورس نیجریه و با استفاده از مدل جونز تعدیل شده به عنوان معیار کیفیت گزارشگری مالی به آزمون فرضیه‌ها پرداخت. یافته‌های او نشان می‌دهد که اندازه کمیته حسابرسی تأثیر معنی‌داری بر کیفیت گزارشگری مالی ندارد.

کییسا و همکاران^{۱۳} (۲۰۱۶) به بررسی رابطه بین استقلال و تخصص اعضای کمیته حسابرسی، مالکیت و کیفیت گزارشگری مالی پرداختند. آنها از اطلاعات ۱۰۱ شرکت غیرمالی پذیرفته شده در بورس نیجریه برای دوره‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۰ استفاده کردند. یافته‌های آنها با استفاده از رگرسیون چند متغیره نشان می‌دهد اقدامات نظارتی کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر می‌گذارد. علاوه بر این متغیرهای تخصص و استقلال اعضا و همچنین مالکیت سهام بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر معنی‌داری دارند. ماسلیزا و

همکاران^{۱۴} (۲۰۱۶) به بررسی اثربخشی کمیته حسابرسی و هیات‌مدیره با مدیریت سود پرداختند. آنها با استفاده از اطلاعات ۲۰۱ شرکت طی سالهای ۲۰۰۹-۲۰۰۴ در مالزی و با بکارگیری رگرسیون چند متغیره به بررسی موضوع فوق‌الذکر پرداختند. یافته‌های آنها نشان می‌دهد بین اثربخشی کمیته‌های حسابرسی و هیات‌مدیره با مدیریت سود پیش و پس از اجرای قانون راهبری شرکتی در سال ۲۰۰۷ در مالزی، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

باهم و همکاران^{۱۵} (۲۰۱۶) عوامل تعیین‌کننده و آثار کمیته‌های حسابرسی را بررسی کردند. آنها اعتقاد دارند که یافته‌هایشان معیاری برای فعالیت‌های واقعی کمیته حسابرسی می‌باشد. شواهد آنها نشان می‌دهد منشور کمیته حسابرسی شرکت‌های مختلف از یکدیگر برداشت شده است و این موضوع ناخواسته نشان‌دهنده یک رژیم افشای یکسان و یکنواخت است، لیکن در این رابطه افشایی به صورت داوطلبانه انجام نشده است. زگارینی و همکاران^{۱۶} (۲۰۱۶) اثربخشی کمیته‌های حسابرسی، کیفیت حسابرسی و مدیریت سود را در شرکت‌های تونسی مورد بررسی قرار دادند. آنها در پژوهش خود با استفاده از رگرسیون حداقل مربعات عادی و بکارگیری اطلاعات ۲۹ شرکت پذیرفته شده در بورس تونس طی سالهای ۲۰۰۹-۲۰۰۱ به آزمون فرضیه‌های خود پرداختند. یافته‌های آنها نشان‌دهنده نقش چهار موسسه حسابرسی بزرگ در کاهش اقلام تعهدی اختیاری می‌باشد. همچنین یافته‌های آنها نشان‌دهنده نقش کمیته‌های حسابرسی اثربخش در محدود کردن مدیریت سود است.

هالدار و رایتاتا^{۱۷} (۲۰۱۷) به بررسی این موضوع پرداختند که آیا ترکیب کمیته‌های حسابرسی و هیات‌مدیره بر بهبود افشای مالی تاثیرگذار است. آنها از اطلاعات ۲۰۰ شرکت بزرگ هندی برای انجام پژوهش خود استفاده کردند. یافته‌های آنها نشان می‌دهد کمیته‌های حسابرسی و اعضای هیات‌مدیره می‌توانند بر بهبود افشای اطلاعات مالی موثر باشند. الشاعر و همکاران (۲۰۱۷) رابطه کمیته‌های حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی را در انگلیس بررسی کردند. هدف اصلی آنها بررسی کیفیت افشای اطلاعات با تمرکز بر نقش کمیته‌های حسابرسی است. در این خصوص آنها از اطلاعات ۳۵۰ شرکت انگلیسی طی سالهای ۲۰۱۱-۲۰۰۷ استفاده کردند. یافته‌های آنها نشان می‌دهد شرکت‌هایی که کمیته حسابرسی با کیفیت بالایی دارند، کیفیت افشای اطلاعات و گزارشگری مالی

بالاتری دارند. علاوه بر این شرکت‌های بزرگ که دارای سهامداران عمده هستند، حجم بالایی از افشای اطلاعات را دارند هرچند که کیفیت کمیته حسابرسی بر حجم افشای اطلاعات تأثیری ندارد.

در ایران اعتمادی و بنی شریف (۱۳۸۸) امکان‌سنجی ایجاد کمیته حسابرسی را بررسی کردند. آنها نشان دادند بین امکان ایجاد کمیته حسابرسی و استقرار قوانین و مقررات الزام آور، دانش مالکان و سهامداران واحدهای اقتصادی از ضرورت ایجاد آن، آشنایی مراجع حرفه‌ای و قانونی با نقش و تاثیر آن و آگاهی گروه‌های مختلف استفاده‌کننده اطلاعات حسابداری از نقش و وظایف آن کمیته رابطه معنی‌داری وجود دارد. در صورتی که بین امکان ایجاد کمیته حسابرسی و اعتقاد مالکان و سهامداران واحدهای اقتصادی از ضرورت ایجاد این کمیته رابطه معنی‌داری وجود ندارد. علوی طبری و عصابخش (۱۳۸۹) به بررسی نقش کمیته حسابرسی و بررسی موانع ایجاد و بکارگیری آن در ایران پرداختند. نتایج نشان داد که ایجاد و بکارگیری کمیته حسابرسی در پیشگیری از وقوع اعمال خلاف غیر قانونی، بهبود فرایند گزارشگری مالی و همچنین ارایه اطلاعات و گزارش‌های مالی شفاف و قابل‌اتکا موثر است. همچنین، عدم آشنایی واحدهای اقتصادی ایران با این کمیته از جمله عوامل عدم ایجاد و بکارگیری کمیته حسابرسی در ایران است. سپاسی و کاظم پور (۱۳۹۴) تاثیر وجود کمیته حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی بر هموارسازی سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران را بررسی کردند. آنها برای اندازه‌گیری هموارسازی سود از اقلام تعهدی اختیاری بر اساس مدل تعدیل‌شده جونز استفاده کردند. یافته‌های آنها نشان می‌دهد بین وجود کمیته حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی با هموارسازی سود رابطه معکوس و معنی‌داری وجود دارد و می‌توان با استقرار کمیته حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی، هموارسازی سود را کاهش داد. از سوی دیگر نتایج حاکی از آن است که بین تعداد اعضای کمیته حسابرسی و هموارسازی سود رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

رویایی و ابراهیمی (۱۳۹۴) به بررسی تاثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر سطح افشای داوطلبانه اخلاق پرداختند. آنها بیان می‌دارند شرکت‌ها ملزم هستند که اطلاعات با اهمیت و مربوط به تصمیم‌گیری را افشا نمایند. اما برخی از شرکت‌ها داوطلبانه اقدام به افشای اطلاعات می‌نمایند و برخی دیگر از شرکت‌ها، پا را فراتر گذاشته و اقدام به افشای داوطلبانه

اخلاق می‌کنند تا اثبات نمایند که موارد عدالت و انصاف، حقوق و منافع عموم را مدنظر قرار داده و رعایت می‌کنند. به اعتقاد آنها کمیته حسابرسی می‌تواند به این مورد کمک کند. نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد که تنها دو ویژگی استقلال کمیته حسابرسی و تخصص اعضای کمیته بر افشای داوطلبانه اخلاق تأثیر می‌گذارد.

مبانی نظری و فرضیه‌ها

ماهیدین^{۱۸} (۲۰۱۲) نیاز به گزارشگری شفاف را مهم‌ترین هدف ایجاد کمیته‌های حسابرسی می‌داند و بیان می‌دارد گسترش کمیته‌های حسابرسی در ایالات متحده امریکا و انگلستان به دلیل اعتباربخشی به گزارشگری مالی بوده است. علاوه بر این اطمینان از تهیه اطلاعات مالی قابل اتکا یکی از مهم‌ترین وظایف کمیته‌های حسابرسی است و استقرار کمیته‌های حسابرسی منجر به بهبود کیفیت و صحت اطلاعات مالی شده و این اطمینان را ایجاد می‌کند که مسئول گزارشگری مالی، افشای اطلاعات را به شکل دقیق‌تری انجام می‌دهد. به زعم ایشان کمیته‌های حسابرسی با نظارت بر گزارشگری مالی و فرآیندهای حسابرسی، عدم تقارن اطلاعاتی بین افراد درون شرکت و خارج از شرکت و هزینه‌های نمایندگی را کاهش می‌دهند. او با مروری بر پژوهش‌های متعدد مزایایی مانند بهبود کیفیت گزارشگری مالی با بررسی مجدد، ایجاد فضایی که انضباط مالی ایجاد کرده و با کنترل کردن فرصت برای تقلب را کاهش می‌دهد، تقویت جایگاه حسابرسان مستقل با فراهم کردن یک کانال ارتباطی و طرح موارد از طرف آنها، فراهم کردن چارچوبی که حسابرسان مستقل بتوانند استقلال خود را حفظ کنند، تقویت جایگاه حسابرسی داخلی با فراهم کردن استقلال بیشتر توسط کمیته و در نهایت افزایش اعتماد عمومی نسبت به قابلیت اعتماد و عینیت صورت‌های مالی، را برای کمیته‌های حسابرسی برمی‌شمارد.

زگارینی و همکاران (۲۰۱۶) معتقدند بر اساس تئوری نمایندگی تقاضا برای نظارت بر شرکت وجود دارد. کمیته‌های حسابرسی نیز در واقع مانند حسابرسان مستقل نماینده مالکان شرکت می‌باشند که در نهایت اطمینان آنها را افزایش می‌دهند. علاوه بر این آنها بیان می‌دارند اجزای نظام راهبری شرکتی مانند کمیته‌های حسابرسی می‌توانند با نظارت خود یک اقدام ارزشمند یعنی کاهش احتمال دستکاری گزارش‌های مالی شرکت را صورت دهند.

دی فاند و ژانگ^۹ (۲۰۱۴) اشاره می‌کنند شرکت‌هایی که دارای کمیته حسابرسی هستند کمتر اقدام به تجدید ارائه صورت‌های مالی می‌کنند. علاوه بر این آنها بیان می‌دارند بعد از اجرای قانون ساربنز-اکسلی، شرکت‌هایی که اعضای کمیته آنها دارای استقلال و تجربه بیشتری دارند، تجدید ارائه کمتری داشته‌اند. آرچامبولت و همکاران^{۲۰} (۲۰۰۸) بیان می‌دارند هنگامی که مزایای اعضای کمیته حسابرسی و پاداش آنها براساس اختیار خرید سهام در کوتاه مدت بوده است تجدید ارائه بیشتر شده است. علاوه بر این صاحبکارانی که تعداد تجدید ارائه در صورت‌های مالی آنها زیاد است، تمایل بیشتری به جایگزینی اعضای کمیته حسابرسی دارند (سرینواسان^{۲۱}، ۲۰۰۵). بنابراین فرضیه اول پژوهش به این شرح بیان می‌شود:

فرضیه اول: تشکیل کمیته حسابرسی بر افزایش کیفیت گزارشگری مالی شرکت تاثیر دارد. بهبود کیفیت افشا و شفافیت اطلاعات مالی شرکت‌ها یکی دیگر از اهداف مهم تشکیل کمیته‌های حسابرسی است که در منشور کمیته حسابرسی نیز به صراحت در خصوص آن بحث شده است. جونز و سولومون^{۲۲} (۲۰۱۰) معتقدند کمیته‌های حسابرسی با نظارت بر افشای دقیق اطلاعات اعم از افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی منجر به ایجاد اطمینان نسبت به افشای اطلاعات شرکت‌ها می‌شوند. به اعتقاد هالدار و رایتاتا (۲۰۱۷) نیز کمیته‌های حسابرسی به عنوان یک تشکیلات کلیدی در ساختار راهبری شرکتی اثربخش، نقش مهمی در شفافیت و افشای اطلاعات مالی دارند. آنها بیان می‌دارند که کمیته‌ها می‌توانند بسیار توانمند عمل کرده و تقلب‌های مالی را کشف کنند و قادر خواهند بود که به مدیریت در سلامت مالی شرکت کمک کنند. علاوه بر این کمیته‌ها نقش نظارتی هیات مدیره را با افزایش آگاهی تخصصی از صورت‌های مالی بهبود می‌بخشند. در مجموع کمیته‌های حسابرسی نقش پررنگی در بهبود کیفیت افشای اطلاعات دارند. بنابراین می‌توان این سوال را بیان کرد که آیا تشکیل کمیته‌های حسابرسی بر بهبود کیفیت افشای اطلاعات موثر بوده است و فرضیه زیر مطرح می‌شود:

فرضیه دوم: تشکیل کمیته حسابرسی بر افزایش کیفیت افشا و شفافیت اطلاعات تاثیر دارد.

روش‌شناسی

روش پژوهش از نوع شبه‌آزمایشی و با بکارگیری طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با

استفاده از گروه کنترل نابرابر^{۲۳} است. طرح گروه کنترل نابرابر مشتمل بر دو گروه است، که قبل و پس از این که در معرض متغیر مستقل قرار بگیرند مقایسه می‌شوند. این طرح مشابه طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل است، با این تفاوت که در این طرح انتخاب آزمودنی‌ها به صورت تصادفی انجام نمی‌شود (دلاور، ۱۳۸۹). طرح کنترل نابرابر بهتر از شبه‌آزمایشی پیش‌آزمون و پس‌آزمون برای یک گروه است زیرا در این طرح به دلیل وجود گروه کنترل مقایسه بیشتری صورت می‌پذیرد. ایران نژادپاریزی (۱۳۷۸) نیز معتقد است علی‌رغم اینکه در این طرح امکان انتخاب تصادفی وجود ندارد، استفاده از آن مفید است چرا که داشتن یک گروه کنترل هرچند غیرمعادل، موجب می‌شود از تفسیرها و تعبیر بی‌مورد خودداری به عمل آید و محقق می‌تواند متغیرهای اخلاص‌گر و مزاحم را کنترل کند. در رابطه با تحلیل آماری طرح‌های پژوهش آزمایشی نیز دو روش صحیح وجود دارد. یک روش صحیح عبارت است از تحلیل اختلاف نمره‌های بدست آمده به وسیله کم کردن نمره پیش‌آزمون هر آزمودنی از نمره پس‌آزمون او و سپس محاسبه میانگین نمره‌ها برای هر دو گروه و سرانجام مقایسه میانگین‌های محاسبه شده به وسیله:

۱. آزمون‌های پارامتریک (آزمون T)

۲. آزمون‌های ناپارامتریک شامل U من و ویتنی

ابزار دوم آماری که در عین حال بهترین به شمار می‌رود، استفاده از تحلیل کوواریانس^{۲۴} است (دلاور، ۱۳۸۹). با توجه به موارد فوق در این پژوهش برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون‌های فوق استفاده شده است.

قلمرو زمانی طی سالهای ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴ می‌باشد. با توجه به ماهیت پژوهش، تاریخ الزام تشکیل کمیته‌های حسابرسی و تاثیرگذاری آنها، متغیرهای کیفیت افشای اطلاعات و گزارشگری مالی دو سال قبل و پس از تاریخ موثر تشکیل کمیته‌ها (یعنی سال ۱۳۹۲) مقایسه شده است.

با توجه به موارد بالا برای آزمون فرضیه اول، کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها برای دو دوره پیش و پس‌آزمون برای دو گروه آزمایش و کنترل بررسی شده است. برای این منظور ابتدا تعداد و نسبت تعدیلات سنواتی دو گروه دارای کمیته حسابرسی (گروه آزمایش) و گروه فاقد کمیته حسابرسی (گروه کنترل) برای دوره پیش از

تشکیل کمیته و پس از تشکیل آن محاسبه شده است. سپس اختلاف تعداد و نسبت تعدیلات سنواتی محاسبه شده و در نهایت تفاوت بین تعداد و میزان تعدیلات سنواتی دو گروه آزمایش و کنترل با یکدیگر مقایسه شده است.

برای آزمون فرضیه دوم امتیاز افشای اطلاعات شرکت‌ها برای دو دوره پیش و پس آزمون بررسی شده است. مانند آزمون فرضیه اول ابتدا اختلاف امتیاز افشای دو گروه آزمایش و کنترل برای دو دوره پیش و پس آزمون محاسبه شده و سپس اختلاف‌ها با یکدیگر مقایسه شده است.

لازم به ذکر است قبل از آزمون فرضیه‌های پژوهش ابتدا آزمون نرمال بودن داده‌ها انجام شده و سپس با توجه به نرمال بودن یا نبودن آن از آزمون‌های پارامتریک و ناپارامتریک استفاده شده است.

متغیرها

تعریف عملیاتی متغیرهایی وابسته کیفیت افشای اطلاعات و کیفیت گزارشگری مالی به شرح زیر است:

کیفیت افشای اطلاعات شرکت i در سال t ($DIS_{i,t}$) که از امتیازهای کیفیت افشا و رتبه‌بندی افشای اطلاعات که توسط سازمان بورس و اوراق بهادار در مقاطع مختلف منتشر می‌شود تعیین شده است. در این پژوهش از امتیازهای پایان سال هر شرکت استفاده شده است. دامنه این امتیازها از صفر تا صد می‌باشد. در این رابطه در صورتی که تفاوت اختلاف امتیازهای پیش و پس آزمون دو گروه آزمایش و کنترل معنی‌دار باشد می‌توان گفت تشکیل کمیته حسابرسی بر بهبود افشای اطلاعات موثر بوده است.

کیفیت گزارشگری مالی شرکت i در سال t ($FRQ_{i,t}$) که برای محاسبه آن از یک معیار عملی موجود در صورت‌های مالی یعنی رقم تعدیلات سنواتی^{۲۵} استفاده می‌شود.

در خصوص کیفیت گزارشگری مالی معیارهای متعددی برای ارزیابی کیفیت گزارشگری مالی وجود دارد. دیچو و همکاران^{۲۶} (۲۰۰۹) در مطالعه خود به معرفی معیار خارجی مرتبط با کیفیت گزارشگری مالی از جمله تجدید ارائه صورت‌های مالی پرداختند. آنها بیان می‌دارند تجدید ارائه سود، ارتباط نزدیکی با دستورالعمل‌های لازم‌الاجرای حسابداری و حسابرسی دارد به گونه‌ای که برخی محققین اذعان می‌دارند که انتشار این دستورالعمل‌ها، در راستای جلوگیری از

تجدید ارائه سود می‌باشد این معیار کیفیت سود از چند منظر با معیار قبل متفاوت است. اول اینکه تعداد شرکت‌هایی که اقدام به تجدید ارائه می‌کنند در مقایسه با شرکت‌هایی که از دستورالعمل‌های کمیسیون بورس و اوراق بهادار تخطی می‌کنند بسیار بیشتر است. دوم اینکه دامنه ارائه نادرست برای شرکت‌هایی که اقدام به تجدید ارائه می‌کنند متنوع است و سوم اینکه بسیاری از موارد تجدید ارائه ناشی از اشتباه، با انگیزه‌های متعدد صورت می‌گیرد که پاداش مدیریت و دستیابی به شرایط مندرج در قراردادهای بدهی از آن جمله است. از این رو تجدید ارائه سود نیز می‌تواند نشانه مدیریت سود باشد و سودهای مدیریت شده از کیفیت بالایی برخوردار نیستند.

کینی و همکاران^{۲۷} (۲۰۰۴) در پژوهش خود به صراحت از تجدید ارائه صورت‌های مالی ناشی از تحریف به عنوان معیار کیفیت گزارشگری مالی ضعیف نام می‌برند. علاوه بر این آنها بیان می‌دارند مکانیزم‌های راهبری بنگاه مانند کمیته حسابرسی رابطه منفی و معنی‌داری با احتمال تجدید ارائه دارند. پالمروس و شولز^{۲۸} (۲۰۰۴) نیز نشان می‌دهند که به طور متوسط بازار نسبت به تجدید ارائه واکنش منفی نشان می‌دهد. ژیا^{۲۹} (۲۰۰۶) بیان می‌دارد از دید سرمایه‌گذاران اخبار تعدیلات سنواتی فقط بیانگر مشکلات عملکرد دوره گذشته نیست بلکه نوعی پیش‌بینی مشکلات آتی برای شرکت و مدیریت آن نیز می‌باشد. همچنین وجود تعدیلات سنواتی موجب سلب اطمینان سرمایه‌گذاران نسبت به اعتبار و شایستگی مدیریت و کاهش سودهای گزارش شده می‌گردد. امبویو و اکیو^{۳۰} (۲۰۱۶) بیان می‌دارند یکی از روش‌های ارزیابی کیفیت گزارشگری مالی، وجود عناصر مشخص در صورت‌های مالی است. به اعتقاد آنها یکی از ابزارهای ارزیابی کیفیت گزارشگری مالی وجود یک عنصر مشخص در صورت‌های مالی سالانه است که به طور تجربی نشان دهنده کیفیت است. کردستانی و همکاران (۱۳۸۹) نیز اعتقاد دارند تعدیلات سنواتی اغلب معادل وجود اشتباه در صورت‌های مالی سالهای گذشته است. اگرچه تغییر در روش حسابداری هم می‌تواند باعث ایجاد تعدیلات سنواتی شود، این نوع تغییر در ایران کمتر به چشم می‌خورد و تقریباً قریب به اتفاق تعدیلات سنواتی مربوط به اصلاح اشتباه است. از این رو می‌توان اذعان کرد وجود تعدیلات سنواتی یعنی صورت‌های مالی سالهای قبل حاوی اشتباه با اهمیت است. بنابراین تعدیلات سنواتی حامل پیام منفی در مورد اعتبار صورت‌های مالی است. به عقیده آزاد و کاظمی (۱۳۸۹) تعداد بالای شرکت‌هایی که تعدیلات سنواتی منفی دارند حاکی از بازی با ارقام صورت‌های مالی و مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار است. نکته دیگر درخصوص

این متغیر این است که وجود رقم تعدیلات سنواتی صرف نظر از وزن آن در صورت‌های مالی نشان‌دهنده صورت‌های مالی بی کیفیت است و این معیار را می‌توان معیار کاربردی و قابل درک در ارزیابی کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها دانست. هرچند که در این مقاله تعدیلات سنواتی نسبی نیز آزمون شده است. همچنین جمالیان پور و تقفی (۱۳۹۱) نیز بیان می‌دارند وجود تعدیلات سنواتی، ثبات رویه در گزارشگری مالی و توانایی استفاده‌کنندگان در ارزیابی دقیق عملکرد شرکت را کاهش می‌دهد. نیکبخت و رفیعی (۱۳۹۱) با بررسی ماهیت تعدیلات سنواتی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران نشان می‌دهند که رقم تعدیلات سنواتی به طور معمول نتیجه اصلاح اشتباه است. علاوه بر این اشتباه‌های منتج به تعدیلات سنواتی اغلب نتیجه تعبیر نادرست یا نادیده گرفتن واقعیت‌های موجود در زمان تهیه صورت‌های مالی است. علاوه بر این یافته‌های آنها نشان می‌دهد حدود ۸۰ درصد شرکت‌ها دارای تعدیلات سنواتی بوده که قریب به اتفاق آنها اصلاح اشتباه می‌باشد. پورحیدری و هوشمند زعفرانی (۱۳۹۳) معتقدند وجود تعدیلات سنواتی و متعاقب آن تجدید ارائه صورتهای مالی بر مربوط بودن و قابلیت اتکای اطلاعات مالی و همچنین اعتماد سرمایه‌گذاران اثر منفی دارد. علاوه بر این آنها بیان می‌دارند تعدیلات سنواتی شامل حساب‌های اصلی سود، منجر به واکنش بازار به ارائه‌های مجدد سود می‌شوند که بیشتر منفی است. همچنین به نظر می‌رسد یکی از مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی کیفیت صورت‌های مالی و حتی گزارش حسابرسی (از لحاظ نظارتی) عدم انعکاس رقم تعدیلات سنواتی است. در صورتی که تفاوت تعداد و میزان تعدیلات سنواتی‌های موجود در صورت‌های مالی شرکت‌های آزمایش و کنترل پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی کاهش پیدا کرده باشد، استدلال می‌شود کیفیت گزارشگری مالی تحت تأثیر کمیته‌های حسابرسی بهبود یافته است. لازم به ذکر است وجود تعدیلات سنواتی نشان‌دهنده این است که صورت‌های مالی حاوی تحریف است و علامت‌دهی برای ایراد گزارشگری مالی می‌باشد. با این وجود علاوه بر تعداد وجود یا عدم تعدیلات سنواتی، میزان نسبی آن نیز با تقسیم مبلغ تعدیلات سنواتی بر درآمد عملیاتی محاسبه و مورد آزمون قرار گرفته است. به عبارت دیگر کیفیت گزارشگری مالی با دو مقیاس اندازه‌گیری شده است، یکی مقیاس اسمی (وجود یا عدم تعدیلات سنواتی) و دیگری مقیاس نسبی (مبلغ تعدیلات سنواتی به مبلغ درآمد عملیاتی).

داده‌ها

داده‌های مورد نیاز پژوهش از نرم‌افزار ره‌آورد نوین و سامانه کدال استخراج شده است. نمونه نیز شامل آن دسته از شرکت‌هایی است که:

۱. تا پایان سال ۱۳۹۰ در بورس اوراق بهادار تهران یا فرابورس ایران پذیرفته شده

باشند، زیرا اطلاعات دو سال قبل و پس از تاریخ تشکیل کمیته‌های حسابرسی یعنی

سال ۱۳۹۲ باید بررسی و مقایسه شوند. لازم به ذکر است با توجه به اینکه انتظار

می‌رفت پس از گذشت حداقل یک سال اثربخشی کمیته‌ها مشاهده شود، بنابراین

سالهای ۹۳ و ۹۴ به عنوان سال‌های پس از تشکیل کمیته در نظر گرفته شده است و

برای اینکه طول دوره پیش و پس آزمون برابر باشد، دوره پیش آزمون سالهای ۹۰ و

۹۱ در نظر گرفته شده است.

۲. تا پایان سال ۱۳۹۲ کمیته حسابرسی خود را تشکیل داده باشند چرا که تاریخ ابلاغ

منشور کمیته حسابرسی اواخر سال ۱۳۹۱ بوده و شرکت‌ها برای سال مالی منتهی به

پایان ۱۳۹۲ باید اقدام به تشکیل کمیته می‌کردند.

۳. سال مالی آنها منتهی به پایان اسفند ماه باشد تا اطلاعات از منظر زمانی هماهنگ

باشد

۴. جزء شرکتهای واسطه مالی و بانک‌ها و بیمه‌ها نباشند، زیرا

اولاً، نسبت‌های اهرمی بالای شرکت‌های غیرمالی نشانگر بالا بودن ریسک مالی این

شرکت‌هاست، در حالی که در شرکت‌های مالی این مسئله عادی است، لذا اگر

واسطه‌های مالی و بانک‌ها و بیمه‌ها نیز در این تحلیل مورد بررسی قرار گیرند منجر به

استنتاج‌های اشتباه خواهد شد.

ثانیاً، روش‌های حسابداری مورد استفاده در شرکت‌های فوق با روش‌های مورد استفاده

در شرکت‌های غیرمالی متفاوت است. بنابراین تفسیرها و توجیه‌های بکار گرفته شده برای

عوامل پایه‌ای این دو گروه تفاوت بسیار زیادی دارد

۵. امتیاز افشای اطلاعات آنها برای چهار سال متوالی در دسترس باشد.

با توجه به موارد ذکر شده تعداد نمونه‌های این مرحله به شرح جدول ۱ می‌باشند:

جدول ۱: تعداد نمونه	
تعداد	شرح
۴۲۸	تعداد شرکت‌هایی که تا پایان سال ۱۳۹۰ در بورس و فرابورس پذیرفته شده‌اند
۷۸	شرکت‌های واسطه مالی و بیمه و بانک
۶۹	سال مالی غیر از ۲۹ اسفند ماه
۹۱	امتیاز افشا برای ۴ سال متوالی در دسترس نبود
۱۹۰	تعداد نمونه (جمع گروه آزمایش و کنترل)
۹۹	تعداد نمونه‌ای که تا پایان سال ۱۳۹۲ کمیته تشکیل داده‌اند - گروه آزمایش
۹۱	تعداد نمونه‌ای که تا پایان سال ۱۳۹۲ کمیته تشکیل نداده‌اند - گروه کنترل
۳۹۶	تعداد سال - شرکت تا پایان سال ۱۳۹۲ - گروه آزمایش
۳۶۴	تعداد سال - شرکت تا پایان سال ۱۳۹۲ - گروه کنترل
۷۶۰	جمع مشاهدات (سال - شرکت)

لازم به ذکر است با توجه به اینکه روش پژوهش طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با استفاده از گروه کنترل نابرابر است، نمونه‌گیری غیر تصادفی انجام شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

نتایج آمار توصیفی

آمار توصیفی به شرح جدول ۲ می‌باشد:

جدول ۲: آمار توصیفی	
تعداد	شرح
۲۰۵	تعداد شرکت‌هایی که تا پایان سال ۱۳۹۲ کمیته حسابرسی تشکیل داده‌اند
۱	شرکت دارای ۹ عضو کمیته حسابرسی
۳۰	شرکت‌های دارای ۵ عضو کمیته حسابرسی
۴	شرکت‌های دارای ۴ عضو کمیته حسابرسی
۱۷۰	شرکت‌های دارای ۳ عضو کمیته حسابرسی

۷	شرکت‌هایی که حداقل یک‌نفر از اعضای کمیته آن در ۳ کمیته دیگر عضو هستند		
۱۰	شرکت‌هایی که حداقل یک‌نفر از اعضای کمیته آن در ۲ کمیته دیگر عضو هستند		
۴۳۰	تعداد تعدیلات سنواتی ناشی از اصلاح اشتباه منفی		
۸۳	تعداد تعدیلات سنواتی ناشی از اصلاح اشتباه مثبت		
۵۱۳	جمع تعدیلات سنواتی		
٪۸۴	نسبت تعدیلات سنواتی ناشی از اصلاح اشتباه منفی		
٪۱۶	نسبت تعدیلات سنواتی ناشی از اصلاح اشتباه مثبت		
٪۲۵/۷	متوسط قدر مطلق نسبت تعدیلات سنواتی به فروش خالص		
٪۲/۷	متوسط قدر مطلق نسبت تعدیلات سنواتی به سود خالص		
	گروه کنترل	گروه آزمایش	شرح
۱۹۰	۹۱	۹۹	تعداد نمونه
۷۶۰	۳۶۴	۳۹۶	تعداد مشاهدات طی ۴ سال
۲۸۶	۱۲۶	۱۶۰	تعداد تعدیلات سنواتی قبل از تشکیل کمیته حسابرسی
۲۲۵	۱۰۵	۱۲۲	تعداد تعدیلات سنواتی پس از تشکیل کمیته حسابرسی
۶۰	۲۹	۳۱	تعداد شرکت‌هایی که حداقل در یک سال پس از تشکیل کمیته حسابرسی تعدیلات سنواتی نداشته‌اند
۴۵	۲۴	۲۱	تعداد شرکت‌هایی که در هر دو سال پس از تشکیل کمیته حسابرسی تعدیلات سنواتی نداشته‌اند
۶۶/۵۷	۶۲/۹۴	۶۹/۹۱	متوسط امتیاز افشا قبل از تشکیل کمیته حسابرسی
۷۴/۴۹	۶۹/۵۳	۷۷/۱۴	متوسط امتیاز افشا پس از تشکیل کمیته حسابرسی
۲۵۲۹۷	۱۱۴۵۵	۱۳۸۴۲	جمع امتیاز افشا قبل از تشکیل کمیته حسابرسی
۲۷۹۲۶	۱۲۶۵۷	۱۵۲۶۹	جمع امتیاز افشا پس از تشکیل کمیته حسابرسی
۲۳	۷	۱۶	حداقل امتیاز افشا قبل از تشکیل کمیته حسابرسی
۱۹۹	۹۹	۱۰۰	حداکثر امتیاز افشا قبل از تشکیل کمیته حسابرسی
۲۰	۸	۱۲	حداقل امتیاز افشا پس از تشکیل کمیته حسابرسی
۱۹۸	۹۸	۱۰۰	حداکثر امتیاز افشا پس از تشکیل کمیته حسابرسی

مطابق جدول ۲، تا پایان سال ۱۳۹۲ تعداد ۲۰۵ شرکت اعم از پذیرفته‌شده در بورس و فرابورس ایران اقدام به تشکیل کمیته حسابرسی نموده‌اند. لازم به ذکر است در پایان سال ۱۳۹۲، تعداد ۴۸۶ شرکت در بورس تهران یا فرابورس ایران پذیرفته‌شده بودند. این امر نشان می‌دهد که بیش از نیمی از شرکت‌هایی که مشمول ابلاغیه سازمان بورس و اوراق بهادار بوده‌اند با تاخیر اقدام به تشکیل کمیته‌های حسابرسی کرده‌اند. در رابطه با گروه آزمایش و کنترل، ۹۹ شرکت، گروه آزمایش بوده یعنی تا قبل از پایان سال ۹۲ اقدام به تشکیل کمیته نموده‌اند. گروه کنترل نیز شامل ۹۱ شرکت می‌باشند.

مطابق جدول ۲، تمام موارد تعدیلات سنواتی ناشی از اصلاح اشتباه می‌باشد. نکته قابل توجه دیگر این است که ۸۴ درصد تعدیلات سنواتی ناشی از اصلاح اشتباه منفی و صرفاً ۱۶ درصد تعدیلات سنواتی ناشی از اصلاح اشتباه مثبت بوده است. علاوه بر این متوسط نسبت تعدیلات سنواتی به فروش و سود خالص به ترتیب ۲۵/۷ درصد و ۲/۷ درصد بوده است که بیانگر نسبت قابل توجه این تعدیلات است. همچنین تعداد شرکت‌هایی که در یک و دو سال پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی تعدیلات سنواتی نداشته‌اند به ترتیب ۶۰ و ۴۵ شرکت است. به عبارت دیگر از مجموع ۱۹۰ شرکت، حدود یک سوم آنها در سال پس از تشکیل کمیته حسابرسی دارای تعدیلات سنواتی نبوده‌اند و در سال دوم ۴۵ شرکت بوده‌اند که دو سال متوالی تعدیلات سنواتی نداشته‌اند و در میان برخلاف انتظار شرکت‌های گروه کنترل از شرکت‌های گروه آزمایش بیشتر بوده‌اند.

علاوه بر این تعداد این تعدیلات طی دوره ۱۳۹۳-۱۳۹۴ نسبت به دوره دو سال قبل، برای هر دو گروه آزمایش و کنترل کاهش یافته است که این امر می‌تواند به دلایل متعددی باشد. به طور مشخص باید معلوم کرد که آیا تشکیل و فعالیت کمیته‌ها تأثیر معنی‌داری داشته است.

در خصوص امتیاز افشای اطلاعات نیز برای هر دو گروه بهبود یافته و افزایش پیدا کرده است. اگرچه باید توجه داشت امتیاز افشا برای گروه آزمایش پیش و پس از تشکیل کمیته‌ها بیشتر از گروه کنترل می‌باشد، به گونه‌ای که حداکثر امتیاز افشا قبل و پس از تشکیل کمیته حسابرسی برای شرکت‌های گروه آزمایش ۱۰۰ می‌باشد ولی شرکت‌های کنترل به این امتیاز دست نیافته‌اند که نشان از افشای خوب شرکت‌های گروه آزمایش دارد. به عبارت دیگر شرکت‌های گروه آزمایش صرف نظر از تشکیل کمیته‌های حسابرسی

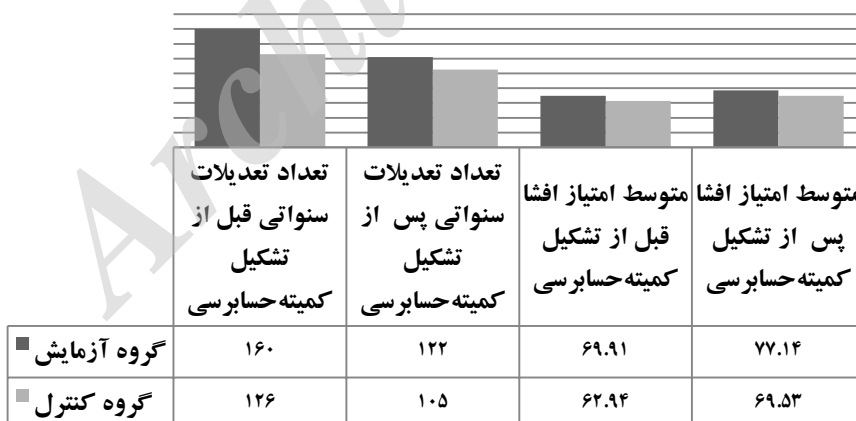
نیز در مقایسه با شرکت‌های گروه کنترل امتیاز افشا آنها بالا بوده و تعدیلات سنواتی کمتری داشته‌اند.

در این میان حداقل امتیاز افشا نیز به میزان هفت امتیاز متعلق به شرکت‌هایی است که تا پایان سال ۱۳۹۲ تشکیل کمیته حسابرسی نداده‌اند.

در رابطه با ساختار کمیته‌های حسابرسی نیز آمار توصیفی نشان می‌دهد از بین ۲۰۵ شرکت، ۱۷۰ شرکت دارای سه عضو و ۳۰ شرکت نیز دارای پنج عضو در کمیته حسابرسی خود هستند. این نتایج نشان‌دهنده تمایل شرکت‌ها به تشکیل کمیته‌های با اندازه پایین و حداقل اعضا است. همچنین به ترتیب ۱۰ و ۷ شرکت هستند که حداقل یک نفر از اعضای کمیته آن در ۲ و ۳ کمیته دیگر عضو هستند.

نمودار ۱ نیز نشان‌دهنده مقایسه امتیاز افشا و تعداد تعدیلات سنواتی شرکت‌های گروه آزمایش و کنترل قبل و پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی است. همان‌طور که نمودار نشان می‌دهد پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی، برای هر دو گروه تعداد تعدیلات سنواتی کاهش و امتیاز افشای اطلاعات افزایش یافته است.

نمودار (۱): مقایسه امتیاز افشا و تعداد تعدیلات سنواتی شرکت‌های گروه آزمایش و کنترل قبل و پس از تشکیل کمیته

همان‌طور که قبلاً ذکر شد، قبل از آزمون فرضیه‌های پژوهش باید توزیع داده‌ها نیز آزمون شود تا نرمال بودن و یا نبودن توزیع داده‌ها و استفاده از آزمون پارامتریک و ناپارامتریک مشخص شود. در جدول ۳ نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف ملاحظه می‌شود.

جدول ۳: نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف			
شرح	تفاوت تعداد تعدیلات سنواتی پیش و پس آزمون	تفاوت میزان تعدیلات سنواتی پیش و پس آزمون	تفاوت امتیاز افشای پیش و پس آزمون
آماره کولموگروف-اسمیرنوف	۷/۰۴۵	۶/۸	۰/۶۳۹
سطح معنی داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۸۰۹

جدول ۳ نشان می‌دهد توزیع تفاوت تعدیلات سنواتی پیش و پس آزمون و همچنین تفاوت میزان تعدیلات سنواتی غیرنرمال و توزیع تفاوت امتیاز افشای اطلاعات نرمال است. بنابراین برای آزمون فرضیه اول از آزمون ناپارامتریک U من ویتنی استفاده می‌شود و برای آزمون فرضیه دوم از آزمون پارامتریک مقایسه میانگین دو جامعه و همچنین آزمون تحلیل کواریانس (ANCOVA) استفاده می‌شود.

نتایج آزمون فرضیه‌ها آزمون فرضیه اول

جدول ۴ نشان دهنده نتایج آمار توصیفی و آزمون U من ویتنی برای پس آزمون می‌باشد. همان‌طور که ذکر شد، با توجه به اینکه وجود و یا عدم تعدیلات سنواتی توزیع غیرنرمال دارد از آزمون ناپارامتریک مقایسه میانگین دو جامعه مستقل (U من ویتنی) استفاده می‌شود که در جدول ۴ مندرج شده است.

جدول ۴: نتایج آمار توصیفی و آزمون U من ویتنی تفاوت تعداد تعدیلات سنواتی					
شرح	تفاوت تعداد تعدیلات سنواتی پیش و پس آزمون	تعداد مشاهدات	تعداد تعدیلات سنواتی پیش از تشکیل کمیته	تعداد تعدیلات سنواتی پس از تشکیل کمیته	تفاوت تعدیلات سنواتی
تعدیلات سنواتی	گروه آزمایش گروه کنترل	۱۹۸ ۱۸۲	۱۶۰ ۱۲۶	۱۲۲ ۱۰۵	۳۸ ۲۱
نتایج آزمون U من ویتنی	آماره U من ویتنی	آماره Z	سطح معنی داری		
	۱۶۸۹۱	-۱/۲۶۳	۰/۲۰۷		

نتایج بدست آمده منعکس در جدول ۴، نشان می‌دهد کاهش تعداد تعدیلات سنواتی برای شرکت‌هایی که دارای کمیته حسابرسی بوده‌اند ۳۸ مورد بوده است و برای شرکت‌های گروه کنترل ۲۱ مورد تعدیلات سنواتی کاهش یافته است. با این وجود باید نتایج آزمون U من ویتنی بررسی شود.

مطابق جدول ۴ سطح معنی‌داری آماره Z بیشتر از ۵ درصد بوده است و بنابراین تفاوت معنی‌داری بین اختلاف تعداد تعدیلات سنواتی در پس آزمون بین دو گروه آزمایش و کنترل وجود ندارد و نشان دهنده این امر است که تشکیل کمیته‌های حسابرسی منجر به کاهش معنی‌دار تعداد تعدیلات سنواتی و بهبود گزارشگری مالی نشده است. اگرچه انتظار می‌رفت که با تشکیل کمیته‌های حسابرسی، تعداد تعدیلات سنواتی به شکل محسوسی کاهش یابد، لیکن یافته‌ها نشان می‌دهند تفاوت معنی‌داری بین اختلاف تعداد تعدیلات سنواتی شرکت‌های آزمایش و کنترل وجود ندارد و فرضیه اول تایید نمی‌شود.

همان‌طور که پیش از این ذکر شد علاوه بر اینکه وجود و یا نبود تعدیلات سنواتی به عنوان معیار کیفیت گزارشگری مالی در نظر گرفته می‌شود، میزان تعدیلات سنواتی و یا به عبارت دیگر تعدیلات سنواتی نسبی که بر مبلغ درآمد عملیاتی تقسیم شده است، نیز آزمون می‌شود. جدول ۵ نشان‌دهنده نتایج آزمون فرضیه اول با معیار تعدیلات سنواتی نسبی است.

جدول ۵: نتایج آمار توصیفی و آزمون U من ویتنی تفاوت تعدیلات سنواتی نسبی					
شرح	تفاوت تعداد تعدیلات سنواتی پیش و پس آزمون	تعداد مشاهدات	متوسط تعدیلات سنواتی نسبی پیش از تشکیل کمیته	متوسط تعدیلات سنواتی نسبی پس از تشکیل کمیته	تفاوت نسبت تعدیلات سنواتی نسبی
تعدیلات	گروه آزمایش	۱۹۸	-۰/۰۰۹۸	-۰/۰۰۳۳	۰/۰۰۶۴
سنواتی وزنی	گروه کنترل	۱۸۲	-۰/۰۰۲۶	-۰/۰۰۳۳	۰/۰۰۱۲۷
نتایج آزمون U من ویتنی	آماره U من ویتنی		آماره Z		سطح معنی‌داری
	۳۷۳۸۲		-۰/۳۶۲		۰/۷۵۲

نتایج بدست آمده طبق جدول ۵ نشان می‌دهد تعدیلات سنواتی نسبی برای شرکت‌هایی که اقدام به تشکیل کمیته حسابرسی کرده‌اند و یا فاقد کمیته بوده‌اند کاهش یافته است. با این وجود نتایج آزمون U من ویتنی نشان می‌دهد سطح معنی داری آماره Z بیشتر از ۵ درصد بوده است و بنابراین تفاوت معنی داری بین اختلاف تعدیلات سنواتی نسبی در پس آزمون بین دو گروه آزمایش و کنترل وجود ندارد و نشان دهنده این امر است که تشکیل کمیته‌های حسابرسی حتی با معیار تعدیلات سنواتی نسبی نتوانسته است بهبود گزارشگری مالی را در پی داشته باشد.

این یافته‌ها بیانگر این است که کمیته‌های حسابرسی نتوانسته‌اند به اهداف خود در خصوص گزارشگری مالی برسند. اگرچه باید توجه داشت این کمیته‌ها در ایران در ابتدای کار می‌باشند و هنوز نتوانسته‌اند در این محیط جایگاه خود را شناسایی کنند. اگرچه در خصوص کیفیت گزارشگری مالی، استفاده از سایر معیارها مانند کیفیت و یا مدیریت سود ممکن است نتایج متفاوتی داشته باشد.

آزمون فرضیه دوم

جدول ۶ نتایج آزمون فرضیه دوم را نشان می‌دهد. با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌های امتیاز افشای اطلاعات، در ابتدا از آزمون مقایسه میانگین دو جامعه مستقل برای مقایسه اختلاف امتیاز افشای دو گروه آزمایش و کنترل استفاده می‌شود و سپس آزمون تحلیل کوواریانس.

جدول ۶: نتایج آمار توصیفی و آزمون مقایسه میانگین تفاوت امتیازهای افشا						
شرح	تفاوت امتیاز افشای پیش و پس آزمون	تعداد	میانگین امتیاز افشا پیش از تشکیل کمیته	میانگین امتیاز افشا پس از تشکیل کمیته	میانگین تفاوت امتیاز افشا	انحراف معیار
امتیاز افشا	گروه آزمایش	۱۹۸	۶۹/۹۱	۷۷/۱۴	۷/۱۹	۲۲/۲۶
	گروه کنترل	۱۸۲	۶۲/۹۴	۶۹/۵۳	۶/۶۳	۲۰/۴۹
	آماره F	مقدار P به ازای آماره F		درجه آزادی	آماره T	مقدار P به ازای آماره T
	۰/۶۵۹	۰/۴۱۷		۳۷۸	۰/۲۵۴	۰/۷۹۹

همان‌طور که جدول ۶ نشان می‌دهد میانگین اختلاف امتیاز افشای شرکت‌های آزمایش از میانگین اختلاف امتیاز شرکت‌های کنترل بیشتر است لیکن باید آماره استنباطی نیز بررسی شود. مطابق جدول ۶، مقدار P به ازای آماره F بیشتر از ۵ درصد است، در نتیجه فرض برابری واریانس‌ها پذیرفته می‌شود. بنابراین، نتایج آزمون تساوی میانگین دو جامعه با فرض تساوی واریانس در نظر گرفته می‌شود. علاوه بر این مقدار P به ازای آماره T بیشتر از ۵ درصد است (۰/۷۹۹)، پس با ۹۵ درصد اطمینان فرضیه دوم تایید نمی‌شود. به عبارت دیگر بین اختلاف امتیازهای افشای اطلاعات شرکت‌های دارای کمیته حسابرسی (گروه آزمایش) و شرکت‌هایی که تا پایان سال ۱۳۹۲ کمیته حسابرسی تشکیل نداده‌اند (شرکت‌های گروه کنترل) تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و بنابراین تشکیل کمیته حسابرسی نتوانسته به شکل قابل توجهی امتیاز افشای اطلاعات را بهبود بخشد.

باتوجه به آنچه در خصوص روش پژوهش شبه‌آزمایشی گفته شد علاوه بر آزمون مقایسه میانگین، آزمون تحلیل کواریانس نیز استفاده می‌شود که نتایج آن به شرح جدول (۷) می‌باشد.

جدول ۷: آزمون تحلیل کواریانس (ANCOVA) در خصوص متغیر امتیاز افشا					
منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معنی‌داری
اثر کمیته حسابرسی	۲۹/۷۴۵	۱	۲۹/۷۴۵	۰/۰۶۵	۰/۰۷۹۹

همان‌طور که جدول ۷ نشان می‌دهد سطح معنی‌داری آماره F مرتبط با تحلیل کواریانس نیز بیشتر از ۵ درصد می‌باشد به عبارت دیگر اختلاف امتیاز افشای اطلاعات دو گروه آزمایش و کنترل قبل و پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی معنی‌دار نبوده و به احتمال ۹۵ درصد می‌توان بیان داشت تشکیل کمیته حسابرس بر بهبود افشای اطلاعات تاثیرگذار نمی‌باشد و بنابراین فرضیه دوم نیز تایید نمی‌شود.

در خصوص عدم تایید فرضیه‌های پژوهش دلیل این امر را باید در موارد متعددی جستجو کرد که چرا علی‌رغم وجود افراد متخصص حسابداری و مسلط به قوانین، افشای اطلاعات و کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها بهبود قابل توجهی نداشته است. اگرچه با توجه به اینکه این کمیته‌ها در محیط ایران در آغاز کار هستند می‌توان تا حدود قابل توجهی، فقدان نتیجه‌گیری مناسب را ناشی از این امر دانست. هرچند عدم توجه واقعی از

طرف مدیریت به کمیته‌های حسابرسی و نادیده گرفتن توصیه‌های آنها نیز در اثربخش بودن کمیته‌ها بی‌تأثیر نیست.

علاوه بر این با توجه به طول دوره پژوهش که به اجبار تا پایان سال ۹۴ در نظر گرفته شده است، تعداد داده‌ها کم بوده و بنابراین این عامل نیز می‌تواند یافته‌ها را تحت تأثیر قرار داده باشد.

آزمون‌های تکمیلی

به منظور استحکام نتایج علاوه بر آزمون فرضیه‌های پژوهش با استفاده از روش شبه آزمایشی و استفاده از گروه‌های کنترل، از مطالعه رویدادی نیز استفاده می‌شود. برای این منظور داده‌های امتیاز افشا و تعدیلات سنواتی مربوط به شرکت‌های آزمایش به تنهایی پیش و پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی بررسی می‌شوند. قبل از آزمون ابتدا نرمال بودن داده‌ها بررسی می‌شوند. جدول ۸ نشان دهنده آزمون کولموگروف-اسمیرنوف می‌باشد.

جدول ۸: نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف			
شرح	تعداد تعدیلات سنواتی پیش و پس آزمون	تعدیلات سنواتی نسبی پیش و پس آزمون	امتیاز افشای پیش و پس آزمون
آماره کولموگروف-اسمیرنوف	۰/۴۴۹	۰/۳۹۵	۰/۱۱۲
سطح معنی داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

جدول ۸ نشان می‌دهد توزیع تعداد تعدیلات سنواتی، تعدیلات سنواتی نسبی و امتیاز افشای اطلاعات پیش و پس آزمون غیرمال است. بنابراین برای آزمون فرضیه اول و دوم از آزمون ناپارامتریک U من ویتنی استفاده می‌شود. نتایج آزمون فرضیه‌ها به شرح جدول (۹) می‌باشد.

جدول ۹: نتایج آزمون U من ویتنی			
شرح	تعداد تعدیلات سنواتی	تعدیلات سنواتی نسبی	امتیاز افشا
میانگین قبل از تشکیل کمیته حسابرسی	۱۶۰	-۰/۰۰۹	۶۹/۹۱
میانگین قبل از تشکیل کمیته حسابرسی	۱۲۲	-۰/۰۰۳	۷۷/۱۴
آماره U من ویتنی	۱۵۸۴۰	۱۹۱۶۵	۱۴۵۷۵/۵
آماره Z	-۴/۲۱۲	-۰/۳۸۸	-۴/۴۱۴
سطح معنی داری	۰/۰۰۰	۰/۶۹۸	۰/۰۰۰

همان‌طور که جدول ۹ نشان می‌دهد تعداد تعدیلات سنواتی و تعدیلات سنواتی نسبی شرکت‌هایی که کمیته حسابرسی تشکیل داده‌اند کاهش یافته و امتیاز افشای آنها افزایش. اما سطح معنی‌داری آماره Z برای متغیرهای تعداد تعدیلات سنواتی و امتیاز افشا کمتر از ۵ درصد بوده و نشان می‌دهد پس از تشکیل کمیته حسابرسی کیفیت گزارشگری مالی و افشای اطلاعات پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی بهبود یافته است. هرچند سطح معنی‌داری متغیر تعدیلات سنواتی نسبی بیشتر از ۵ درصد بوده و این متغیر تفاوت معنی‌داری نداشته است. با توجه به این نتایج می‌توان بیان داشت فرضیه اول و دوم پژوهش تایید شده و تشکیل کمیته‌های حسابرسی بر گزارشگری مالی و افشای اطلاعات تاثیرگذار بوده است. نکته قابل توجه در این آزمون که به عنوان آزمون تکمیلی و بر اساس روش رویداد پژوهی صورت گرفت، عدم کنترل سایر متغیرها با استفاده از گروه کنترل است. نکته‌ای که در تعمیم و تحلیل نتایج باید به آن توجه داشت.

بحث و نتیجه‌گیری

انتظار می‌رود تشکیل و فعالیت کمیته‌های حسابرسی نقش قابل توجهی در بهبود گزارشگری مالی و افشای اطلاعات شرکت‌ها و در نهایت بهبود سلامت مالی و شفافیت داشته باشد. پژوهش‌های بسیاری در این حوزه نیز در کشورهای مختلف صورت گرفته است که البته در اکثر پژوهش‌ها تاثیر برخی ویژگی‌های کمیته‌های حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی مورد بررسی قرار گرفته است. این مقاله نیز به دنبال این موضوع بوده است که آیا کمیته‌های حسابرسی اثربخش بوده‌اند. برای این منظور ابتدا نمونه‌های پژوهش به دو گروه دارای کمیته‌های حسابرسی قبل از پایان سال ۱۳۹۲ (گروه آزمایش) و گروهی که تا پایان سال ۹۲ اقدام به تشکیل کمیته‌های حسابرسی نکرده بودند (گروه کنترل) تقسیم شده و سپس اختلاف امتیاز افشای اطلاعات و تعداد و میزان تعدیلات سنواتی آنها برای دو دوره قبل و پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی مورد آزمون قرار گرفت. یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد تفاوت معنی‌داری در اختلاف بین افزایش میزان افشا و کاهش تعدیلات سنواتی دو گروه آزمایش و کنترل وجود ندارد. این امر نشان دهنده این است که تشکیل کمیته‌های حسابرسی بر بهبود کیفیت گزارشگری مالی و افشای اطلاعات، در کوتاه‌مدت تاثیرگذاری بسزا و معنی‌داری نداشته است. این نتیجه را می‌توان ناشی از دوران گذار کمیته‌های حسابرسی

و شرایط و متغیرهای گوناگونی دانست که ممکن است در سالهای آینده تغییر قابل ملاحظه‌ای در کیفیت گزارشگری مالی و افشای اطلاعات شرکت‌ها مشاهده شود. در تعمیم نتایج این مقاله باید در نظر داشت که وجود تعدیلات سنواتی نشانه کیفیت ضعیف در گزارشگری مالی تلقی شده است. ممکن است برخی از تعدیلات سنواتی که به‌طور عموم در گزارش‌های شرکت‌ها مشاهده می‌شود ناشی از شرایط محیطی باشد مانند تعدیلات سنواتی مربوط به مالیات بر درآمد شرکت‌ها. به نظر نمی‌رسد کمیته‌های حسابرسی حداقل در کوتاه‌مدت، بتوانند نقش موثری در برآورد دقیق‌تر مالیات بر درآمد شرکت‌ها داشته باشند. در این زمینه مقررات مالیاتی و سابقه پرونده‌های مالیاتی در شرکت‌ها و تعامل شرکت با ممیزان مالیاتی و مدیریت سود شرکت‌ها نقش عمده‌ای ایفا می‌کند.

همزمان با آزمون فرضیه‌ها با استفاده از گروه‌های کنترل، مطالعه رویدادی به منظور استحکام نتایج برای گروه آزمایش به تنهایی صورت گرفت. نتایج این آزمون نشان می‌دهد بدون در نظر گرفتن گروه کنترل، تعدیلات سنواتی در دروه پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی کاهش و امتیاز افشای اطلاعات افزایش یافته است. این نتایج نشان دهنده این است که پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی کیفیت گزارشگری مالی و افشای اطلاعات بهبود یافته است. در این خصوص با توجه به اینکه از گروه کنترل استفاده نشده است باید در تفسیر و تعمیم نتایج آن دقت لازم را در نظر گرفت چرا که عوامل متعدد دیگری ممکن است بر متغیرهای وابسته تاثیرگذار بوده باشد از قبیل افزایش نظارت بر شرکت‌ها از طرف مقام‌های ناظر.

نهادهای قانون‌گزار از جمله سازمان بورس و اوراق بهادار و همچنین شرکت‌ها می‌توانند با توجه به نتایج این مقاله، اقدامات لازم در جهت تقویت کمیته‌ها برای دستیابی به اهداف انجام دهند. علاوه بر این ضروریست نظارت کافی بر کمیته‌ها از طریق انتشار تصمیم‌ها و صورت‌جلسه‌ها و همچنین انتخاب اعضا صورت بگیرد. به منظور پژوهش‌های بیشتر نیز، پیشنهاد می‌شود موضوعات زیر مد نظر قرار گیرد:

۱. بررسی تأثیر برخی ویژگی‌های کمیته‌های حسابرسی بر معیارهای گزارشگری مالی و کیفیت افشای اطلاعات و استفاده از سایر معیارهای کیفیت اطلاعات مانند اقلام تعهدی. در این خصوص می‌توان با استفاده از مدل‌های رگرسیون رابطه بعضی

از ویژگی‌های کمیته حسابرسی مانند اندازه کمیته و یا تعداد جلسات کمیته را با کیفیت اقلام تعهدی آزمون کرد.

۲. بررسی تاثیر تشکیل کمیته‌های حسابرسی بر محافظه‌کاری. تشکیل کمیته‌های حسابرسی می‌تواند از اقدامات متهورانه مدیریت جلوگیری نماید و اطلاعات شرکت‌ها به شکل محافظه‌کارانه‌ای تهیه شود. بنابراین ضروری به نظر می‌رسد رابطه بین تشکیل کمیته‌های حسابرسی با محافظه‌کاری را بررسی کرد.
۳. شناسایی عوامل موثر بر اثربخشی کمیته‌های حسابرسی. یکی از پژوهش‌هایی که در این حوزه می‌تواند سودمند تلقی شود، مدل‌سازی اثربخشی کمیته‌های حسابرسی است. برای این منظور می‌توان از روش‌های پژوهش کیفی مانند نظریه زمینه بنیاد نیز استفاده نمود.

یادداشت‌ها

1. Al-Shaer et al.	2. Fraud
3. Ghosh et al.	4. Wang et al.
5. Cohen et al.	6. Sun et al.
7. Kamarudin and Ismail	8. Habiba
9. Mikoa and Kamardin	10. Leong et al.
11. Sultana	12. Moses
13. Kibiya et al.	14. Masliza
15. Bohm et al.	16. Zgarni et al.
17. Haldar and Raithatha	18. Mohiuddin
19. DeFond, M and Zhang	20. Archambeault et al.
21. Srinivasan	22. Jones and Solomon
23. Non-Equivalent Control Group	24. Analysis of covariance (ANCOVA)
25. Prior Period Adjustments	26. Dechow et al.
27. Kinney et al.	28. Palmrose and Scholz
29. Xia	30. Mbobo and Ekpo

منابع

- آزاد، عبدالله و کاظمی، محبوبه (۱۳۸۹). تعدیلات سنواتی در گزارشگری مالی شرکت‌های بورسی در ایران، مجله حساب‌دار رسمی، شماره ۱۰، ص ۵۰-۵۳.
- اعتمادی، حسین و بنی شریف، عباس (۱۳۸۸). امکان‌سنجی ایجاد کمیته حسابرسی

- صاحب‌کار در ایران، مجله حسابدار رسمی، شماره ۷، صص ۴۷-۵۳.
- پورحیدری، امید و هوشمندزعفرانیه، رحمت‌اله (۱۳۹۳). تعدیلات سنواتی: نوع، علل و واکنش بازار سرمایه، مجله مطالعات حسابداری و حسابرسی، شماره ۱۲، صص ۳۱-۵۶.
- جمالیان‌پور، مظفر و تقفی، علی (۱۳۹۱). بررسی تأثیر پارازیت اطلاعاتی افشا شده در گزارشگری مالی بر ریسک و بازدهی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس تهران، فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۶۷، صص ۳۱-۵۴.
- دلاور، علی (۱۳۸۹). مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، انتشارات رشد، چاپ هشتم.
- رحیمیان، نظام‌الدین و توکل‌نیا، اسماعیل (۱۳۹۳). تأثیر کمیته‌حسابرسی بر فعالیت‌های حسابرسی داخلی، حسابدار رسمی، شماره ۳۲، صص ۶۸-۷۵.
- رویایی رمضانعلی و ابراهیمی، محمد (۱۳۹۴). بررسی تأثیر ویژگی‌های کمیته‌حسابرسی بر سطح افشای داوطلبانه اخلاق، فصلنامه حسابداری مالی، شماره ۲۵، صص ۷۱-۸۸.
- سپاسی، سحر و کاظم‌پور، مرتضی (۱۳۹۴). تأثیر وجود کمیته‌حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی بر هموارسازی سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس، دوماهنامه حسابرسان داخلی، شماره ۵ و ۶، صص ۶۱-۷۴.
- علوی طبری، سیدحسین و عصابخش، راضیه (۱۳۸۹). نقش کمیته حسابرسی و بررسی موانع ایجاد و بکارگیری آن در ایران، مجله پیشرفتهای حسابداری، شماره ۲، صص ۱۵۵-۱۷۷.
- کردستانی، غلامرضا، آزاد، عبدالله، و کاظمی، محبوبه (۱۳۸۹). آزمون تجربی اهمیت تعدیلات سنواتی در بازار سرمایه، تحقیقات حسابداری، شماره ۸، صص ۶۲ تا ۷۳.
- محمدپور مسعود و شهرابی، شاهرخ (۱۳۹۳). سازوکار کمیته‌حسابرسی اثربخش، مجله حسابدار، شماره ۲۶۵، صص ۵۰-۵۷.
- منشور کمیته حسابرسی (۱۳۹۱). سازمان بورس و اوراق بهادار.
- نیکبخت، محمدرضا و رفیعی، افسانه (۱۳۹۱). تدوین الگوی عوامل موثر بر تجدیدارائه صورت‌های مالی در ایران، فصلنامه دانش حسابداری، دوره ۳، شماره ۹، صص ۱۶۷-۱۹۴.
- Al-Shaer., H aly., S. and Steven, T. (2017). Audit committees and financial reporting quality: evidence from UK environmental accounting disclosures , *Journal of Applied Accounting Research*, 18, 2-21.
- Archambeault, D.S., Dezoort, T.F., Hermanson, D.R.(2008). Audit

- committee incentive compensation and accounting restatements, *Contemporary Accounting Research*, 25:4, pp.965-992.
- Böhm, F., Bollen, L And Hassink, H. (2016). Audit committee charter scope: Determinants and effects on audit committee effort, *International Journal of Auditing* , 20: 2,pp.119–132.
- Cohen.R., Hoitash.U., Krishnamoorthy.G.and Wright.A.(2013). The effect of audit committee industry expertise on monitoring the financial reporting process, *Accounting Review*, 89:1 ,pp.243-273.
- Dechow, P. , Ge, W. and Schrand, C. (2009). Understanding earnings quality: A review of the Proxies, Their determinants and their consequences, *Working Paper, Haas School of Business, University of California, Berkeley*. Electronic copy available at www.ssrn.com.
- DeFond,M and Zhang, J.(2014). A review of archival auditing research, *Journal of Accounting and Economics*,58:2, pp.275-326.
- Ghosh, A., Marra, A. and Moon, D. (2010).Corporate boards, audit committees, and earnings management: pre and post-SOX evidence. *Journal of Business Finance & Accounting*, 37, pp.1145–1176.
- Habiba .A. (2014). The relationship between audit committees, corporate environmental disclosure, and environmental reputation: UK evidence”, doctoral thesis, Durham University, Electronic copy available at: <http://ssrn.com>.
- Haldar, A. and Raithatha, M.(2017). Do compositions of board and audit committee improve financial disclosures?“, *International Journal of Organizational Analysis*, 25:2,pp. 251-269.
- Jones, M.J. and Solomon, J.F. (2010). Social and environmental report assurance: some interview evidence, *Accounting Forum*, 34:1, pp.20–31.
- Kamarudin, K and Ismail. W. (2014). The Effects of audit committee attributes on fraudulent financial reporting, *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 10: 5, pp.507-514.
- Kinney Jr., W.R., Palmrose, Z.V., Scholz, S.(2004). Auditor independence, non-audit services, and restatements:Was the U.S., government right?, *Journal of Accounting Research*, 42:3, pp.561-588.
- Kibiya, M., Ahmad,A. and Amran, N.(2016). Audit committee independence, financial expertise, share ownership and financial reporting quality:Further evidence from Nigeria, *International Journal of Economics and Financial* , 6:7,pp. 125-131.
- Leong., K., Wang,J., Suwardy, T. and Kusnadi, Y.(2015). Audit committees and financial reporting quality in Singapore. Electronic copy available at: <http://ssrn.com>.

- Masliza, W., Wasiuzzaman., M., Zaki. N. and Salleh N., (2016). Board and audit committee effectiveness, ethnic diversification and earnings management: a study of the Malaysian manufacturing sector, *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, 6:4, pp. 726-746.
- Mikoa, N. and Kamardin. H. (2015). Impact of audit committee and audit quality on preventing earnings management in the Pre- and Post- Nigerian Corporate Governance Code 2011, *Social and Behavioral Sciences*, 172, pp.651 – 657.
- Mbobu, E and Ekpo, N.(2016). Operationalising the qualitative characteristics of financial reporting, *International Journal of Finance and Accounting*, 5:4, pp. 184-192.
- Mohiuddin., Md.,(2012). An empirical investigation into audit committee practices in Bangladesh: The case of Companies Listed on the Dhaka Stock Exchange (Dse), Electronic copy available at www.orca.cf.ac.uk.
- Moses, T. (2016). The Impact of audit committee size on the quality of financial reporting in quoted Nigerian Banks. *International Journal of Advanced Academic Research | Social & Management Sciences*, 2: 5, pp. 62-74.
- Palmrose, Z. V. and Scholz, S., (2004). The circumstances and large consequences of non-GAAP reporting: Evidence from restatements, *Contemporary Accounting Research*, 21:1, pp. 139-180.
- Srinivasan, S.(2005). Consequences of financial reporting failure for outside directors: Evidence from accounting restatements and audit committee members, *Journal of Accounting Research*, 43:2, pp.291-334.
- Sultana, N (2015). Audit committee characteristics and accounting conservatism, *International Journal of Auditing*, 19, pp.88–102
- Sun, J., Lan, G. and Liu, G. (2014). Independent audit committee characteristics and real earnings management, *Managerial Auditing Journal*, 29: 2, pp.153-172.
- Wang., M., Lee, M. and Chuang,J.(2015). Relations among audit committee establishment, information transparency and earnings quality: evidence from simultaneous equation models, *Quality and Quantity*, 50:6, pp.2417–2431.
- Xia, W. (2006). Accounting restatement: a comparison between china and USA. *Journal of modern accounting and auditing*, 2:10, pp. 10-15.
- Zgarni, I., Hlioui, K. and Zehri , F.(2016). Effective audit committee, audit quality and earnings management: Evidence from Tunisia, *Journal Of Accounting In Emerging Economies*, 6:2, pp.138-155.